

КОНФЛІКТОГЕННА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

МКІЧУРОВА Ольга Володимирівна,
аспірант, викладач,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

В статті визначено основні напрями післявоєнного розвитку міжнародного права в сфері регулювання економічних відносин між державами, діалектичну взаємодію двох соціологічних підходів – неолибералізму та неосолидаризму до влаштування міжнародних економічних відносин в світі, як наслідок, конфліктогенність таких відносин та несприятливі наслідки які вона продукує.

Ключові слова: глобальний конфлікт, міжнародне економічне право, неосолидаризм, неолибералізм, тероризм.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації як реальність ХХІ століття несуть в собі не лише позитивні, але і негативні наслідки, проявом яких виступає міжнародний тероризм як вияв відчаю пригноблених соціальних верств суспільства та цілих держав.

«Глобальними проблемами» (від лат. «глобус» - земля, земна куля) є найважливіші і найнагальніші загальнопланетарні проблеми сучасної епохи, що торкаються людства в цілому. [2, 57] Серед них:

- запобігання світової термоядерної війни;
- подолання зростаючого розриву в рівні економічного і культурного розвитку між розвинутими індустріальними країнами Заходу і країнами, що розвиваються, усунення економічної відсталості, голоду, злиднів і неписьменності;
- забезпечення подальшого економічного розвитку людства необхідними для цього природними ресурсами;
- подолання екологічної кризи;
- припинення «демографічного вибуху» у країнах, що розвиваються, і демографічної кризи в розвинутих країнах через більш раціональне регулювання народжуваності;
- своєчасне передбачення і запобігання негативних наслідків НТР;
- стримування міжнародного тероризму й екстремізму, поширення наркоманії, алкоголізму і СНІДу;
- вирішення поставлених сучасною епохою проблем освіти і соціального забезпечення, культурної спадщини й моральних цінностей та ін.

Зазначені проблеми призводять до **соціальних конфліктів** та різних форм протесту на них, серед яких і міжнародний тероризм.

Як зазначає професор В.Ф. Антипенко, «...в умовах **глобалізації** суспільства тероризм вкрай екстремальними методами дій мов би сигналізує про критичний стан, у який суспільство все більше утягується» [1, 58]. Але оскільки тероризм все більше інституціалізується як глобальне явище, він підійшов до межі, за якою може визначитися його домінуюча роль вже у якості регулятора геосоціальних процесів, а у подальшому – їх ідеологічної основи [1,59].

Отже міжнародний **терористичний конфлікт** має соціальне походження і визначивши причини його виникнення та розвитку, можна визначити найбільш ефективні способи його подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В статті використовуються дослідження в сфері міжнародного тероризму В.Ф.Антипенко, а також Н.С.Беглова, В.А. Захарова, С.В. Черніченко, дослідження спеціалістів в галузі світової економіки А. І. Михайлушкін, А. П. Кіреєв, спеціалістів в галузі міжнародного економічного права Д. Каро, П. Жуайяр, Г. М. Вельямінов, соціологічні дослідження Е. Дюркгейм, Л. Дюгі, О.А. Радзівілла, А. Ходова та інші.

Наукова новизна положень статті. Вперше витoki міжнародного тероризму як глобального конфлікту сучасності обґрунтовуються конфліктністю двох соціологічних концепцій – неолибералізму та неосолидаризму в побудові міжнародних відносин які стали основою світової економічної системи та деякою мірою зумовили її неефективність і несправедливість.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження розвитку міжнародних економічних відносин та міжнародного економічного права в рамках двох основних соціологічних напрямів – неолибералізму і неосолидаризму, виявлення та визначення недоліків цього розвитку як передумови і основи соціального конфлікту в суспільстві та його наслідків.

Викладення основного матеріалу. З другої половини ХХ століття наукові доктрини наполегливо звертають нашу увагу на ті глобальні катастрофічні процеси, що відбуваються в світі: перманентна загроза миру та безпеці, нерівномірність і негармонійність розвитку країн (демографічні, економічні, соціальні, освітні та інші проблеми), екологічні проблеми, недодержання стандартів ООН в галузі захисту прав людини та інші.

Міжнародне право після Другої світової війни, визначивши цілі і принципи Об'єднаних Націй, зробило дуже важливий крок в напрямку «управління правом». Цілі у **Статуті ООН** визначено комплексно, але у своїй реалізації вони мали певну «послідовність пріоритетності». Передовсім слід було покінчити з війною та її наслідками, тому заходи з забезпечення миру й безпеки, зрозуміло, були пріоритетними першочергово. Другим завданням стало забезпечення, принаймні в загальному наближенні, належного економічного рівня життя міжнародного співтовариства. Тому з перерахованих у п.3. ст. 2 Статуту напрямків міжнародного співробітництва (економічний, соціальний, культурний і гуманітарний) найбільш розвиненим стало, безумовно, економічне співробітництво: воно взагалі є предметом переважної більшості норм міжнародного права [7, 1]. Ці норми носять переважно солідаристський характер. «**Солідаризм** (фр. *solidarisme*, від фр. *solidaire* – діючий заодно) [10, 2].

Один з фундаторів соціології – О. Конт розумів солідаризм досить радикально – як морально й юридично узаконену підпорядкованість індивідуальних інтересів інтересам суспільства. О. Конт бачив модель суспільства майбутнього як глобальний порядок, у якому національні інтереси, як і інтереси особи, підпорядковані цілям світової наддержави. Функція права у цій моделі зводилася до узаконення й забезпечення «правильного» суспільного ладу. Леон Дюгі, розробник правової теорії солідаризму, вважав право похідним від публічних суспільних відносин, не допускаючи в якості джерела права індивідуальне волевиявлення. За А. Ходовим: «... солідаризм – це стратегія мобілізації соціуму в період серйозних криз або загроз. Він різко підвищує мобілізаційні можливості соціуму і його ефективність за рахунок синергетичного ефекту, який виникає при усвідомленні різними соціальними групами спільності інтересів і здійснення ними погоджених дій. Солідаризм припускає серйозні обмеження (і самообмеження) преференцій еліти соціуму, при одночасному збільшенні навантаження на неї. До того ж обов'язки еліти вважаються первинними, а права й привілеї надаються їй винятково з метою ефективного виконання відповідних обов'язків перед соціумом» [10, 5].

Солідаризм другої половини ХХ ст. – будемо називати «**неосолідаризмом**». Його ознаки ми знаходимо вже у системі ООН. На мою думку ООН і замислювалася як організація неосолідаристського толку в рамках якої усе світове співтовариство має співпрацювати заради миру та безпеки на Землі та гармонійного розвитку всього людства.

З першого повоєнного десятиліття приймаються окремі міжнародно-правові **акти** неосолідаристського спрямування: Статут ЮНЕСКО, Декларація з прав Людини, Європейська конвенція з прав людини і основних свобод та ін. Далі відбувається й інституціалізація ідей неосолідаризму у міжнародних установах, спеціалізованих на регулюванні «некомерційних» напрямків міжнародного співробітництва (ЮНКТАД, ЮНЕП, ЮНІДО, ПРООН, ФАО та інші).

Неосолідаристська доктрина охоплює, на думку Ж. Тускоза: «право розвитку», включаючи економічну й науково-технічну допомогу; систему компенсаційних заходів у торгівлі між країнами з розвинутою й нерозвинутою економікою; міжнародно-правовий захист природного середовища. «**Право розвитку**», в свою чергу багато авторів включають у Права Людини в широкому сенсі (Human Right, включаючи колективні права окремих соціальних груп, народів і людства в цілому) [8, 16]. Виникають все нові й нові напрями неосолідаристського регулювання міжнародного правопорядку: захист культурної спадщини; концепція спільної спадщини людства; міжнародні добродійні програми проти голоду й бідності; особливий захист країн, що мають несприятливі природні умови та ін.

В цей же час у світі паралельно розвивається та затверджується зовсім інший підхід до впорядкування міжнародних відносин, який визначається як «**неолібералізм**». Він походить від лібералізму, відомому людству ще з древніх часів, коли міжнародна торгівля лише тільки зароджувалася і успадковує його риси, хоча і з деякими особливостями.

Неоліберальний підхід до міжнародного співробітництва формується одразу після другої світової війни між розвиненими капіталістичними країнами, уряди яких в процесі інтернаціоналізації національних економік і економічної експансії, усвідомили необхідність ефективного контролю над міждержавними економічними відносинами. При цьому країни, де у першій половині ХХ століття панували ідеї **національного солідаризму** (Німеччина, Італія, Японія), і які у Другій Світовій війні виявилися супротивниками країн з ліберальною економікою, у післявоєнний період швидко долучилися до останніх. Під впливом досвіду й допомоги США розвинені країни утворили міжнародний порядок, у якому уряду держави відводилася істотна роль у міжнародному соціальному й економічному

співробітництві, але роль не стільки керівника, скільки «довіреної особи» міжнародного капіталу. Цей порядок і було визначено як «неолібералізм».

Нові обставини змусили держави впритул зайнятися розвитком, раціоналізацією й кодифікацією *міжнародного економічного права*. Практика міждержавних відносин підготувала для цього необхідну базу, міжнародна діяльність держави як суверена, мала достатній досвід, щоб знайти ефективні механізми *обмежити* дію лібералізму: з одного боку, при забезпеченні максимальної ефективності зовнішньоекономічної політики, а з іншого – при формуванні й застосуванні нових правил міждержавних відносин у економічному співробітництві.

Отже відповідно до *неоліберальної доктрини* метою міжнародно-правового регулювання залишається, як і при лібералізмі, забезпечення свободи підприємництва. Але при цьому: по-перше, вводиться можливість істотного втручання у цей процес держави; по-друге, пріоритет нормотворчості у цій сфері переноситься з національного на міждержавний рівень; по-третє, держави самі (міждержавними домовленостями, актами міжнародних організацій, новими міжнародними звичаями) визначають межі такого втручання і цілі, заради яких таке втручання допускається.

Важливою ознакою неоліберального міжнародного економічного порядку стала *інституалізація* міжнародного економічного співробітництва.

Післявоєнна неоліберальна світова економічна система мала спиратися на «три основи», якими повинні були стати три спеціалізовані універсальні міжурядові організації, що відповідно б регулювали: міжнародну торгівлю; міжнародний рух капіталів; узгоджену міжнародну валютну політику.

Дві «основи» – Всесвітній Банк і Міжнародний валютний фонд були засновані Бреттон-Вудськими домовленостями 1944 року і стали основою світової фінансової системи. Перша ідея створення Міжнародної Організації Торгівлі, як відомо, в той час не була реалізована, але Генеральна угода з торгових тарифів (ГАТТ) на чолі з її Постійним Секретаріатом виконувала роль координатора міжнародної торгівлі до початку діяльності Світової Організації Торгівлі (СОТ), угода про створення якої була підписана у м. Мараккеш 15 квітня 1994 року.

Проте не можна говорити про їх ефективність та універсальність стосовно усіх країн світу. *Постколоніальні країни*, що знаходились на до індустріального етапі розвитку стали жертвами неоліберальної економіки опинившись у стані неспроможності конкурувати із економічно розвиненими державами заходу. Умовно їх можна визначити як «держави півдня».

Як зазначає французький політолог П'єр Асснер в своїх аналізах сучасних теорій світового розвитку приходять до висновку що головним *конфліктом* сучасності є протиріччя між західною цивілізацією та породженим нею ж самою варварством нового типу [6, 43].

Постколоніальні держави фактично перетворились на постачальників дешевої сировини та робочої сили на світові ринки та поринули в «боргову кабалу» перед розвиненими державами та створені ними на основі неоліберального порядку міжнародними економічними організаціями (МВФ, Світовий банк, СОТ та інші)

В рамках світової економіки відбувається *обкрадання* «країн півдня», яке продукує рух спротиву в цих країнах. Соціальний конфлікт все більше загострюється при цьому роль держави як основного регулятора соціальних процесів зменшується, свої функції вона виконує в недостатній мірі.

Міжнародні відносини, на думку П. Асснера відповідають формулі: «Все пов'язано з усім, але ніхто не пов'язаний ні з ким». Внаслідок цього в міжнародній політиці спостерігається все більший дефіцит передбачуваності, що викликано ростом різноманітності суспільств та їх взаємною залежністю. Звідси висока вірогідність приходу до таких міжнародних відносин в яких домінувала б анархія, залишаючи державу на другому плані [6, 46].

Процес *глобалізації*, який значною мірою визначає розвиток світової економіки визначає світ інакше, нівелюючи державність за визначенням. Більшість створених після Другої світової війни держав існує на даний час як квазідержави, бюджети окремих з них поступаються бюджетам деяких університетів [1, 19].

Незадоволеність людей рівнем свого життя та економічною ситуацією в світі та їх неможливість будь що змінити і породило таке явище як *тероризм*, який став наслідком глобального економічного конфлікту що виник в світі після другої світової війни та викрив основні недоліки неоліберального порядку.

Як слушно зазначає професор В.Ф. Антипенко: «...В системі світових відносин, де б превалювали соціально влаштовані держави (як це і замислювалось при створенні ООН), питання про тероризм як про планетарну загрозу навряд чи виникло б» [1, 19].

Завдання системи ООН щодо побудови справедливого світопорядку та ефективного управління ним було поставлено абсолютно вірно, проте, на жаль так і не реалізувалось в повній мірі. Неосолідариський

підхід до міжнародного співробітництва поступився неоліберальному, який значною мірою і зумовив **конфліктність** в міжнародних відносинах. Роль міжнародного права як регулятора соціальних процесів має полягати в побудові міжнародних відносин на засадах гуманності та справедливості, що, на жаль, на даний момент не можливо в рамках нинішнього неоліберального порядку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антипенко В.Ф. Теории мирового развития и антитеррористическое право. Логика сопрягаемости – К.: НКЦ СБ України, 2007. – 437 с.
2. Бек У. Что такое глобализация? / Пер. с нем. А.Григорьева, В.Седельника; Общая ред. и послесловие А.Филиппова. – М.: Прогресс – Традиция, 2001. – 304 с.
3. Беглова Н.С. Терроризм: поиск решения проблемы // США: Экономика. Политика. Идеология. – 1991. – № 1. – С. 36-45.
4. Вельяминов Г.М. Международное экономическое право и процесс (Академический курс): Учебник. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 496 с.
5. Евинтов В.И. Международное сообщество и правопорядок. – К.: Наукова думка, 1990. – 127 с.
6. Захаров В. Терроризм – угроза человечеству // Воен. знания. – 2002. – № 1. – С. 43-44.
7. Каро Д., Жуайяр П. Международное экономическое право. – М.: Международные отношения, 2002. – 580 с.
8. Трошкин Ю.В. Права человека. – М.: Мир, 1997. – 125 с.
9. Черниченко С.В. Международное право: современные террористические проблемы. – М.: Международные отношения, 1993. – 294 с.
10. Ходов А. Солидаризм // Самиздат. 23.07. 2006. – 59 с.

Микичурова О. В. Конфликтогенная характеристика мирового экономического порядка после второй мировой войны / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В статье определены основные направления послевоенного развития международного права в сфере регулирования экономических отношений между государствами, диалектическое взаимодействие двух социологических концепций – неоллиберализма и неосолидаризма к устройству международных экономических отношений в мире и, как следствие, конфликтогенность таких отношений, а также неблагоприятные последствия, которые она продуцирует.

Ключевые слова: Глобальный конфликт, международное экономическое право, неосолидаризм, неоллиберализм, терроризм.

Mikichurova O. V. Conflict feature world economic order after second world war / Institute of International Relations National Aviation University.

Main trends of the postwar development of the international law are determined in this article in sphere of the regulation of the economic relations between states, dialectical interactions two sociological approaches to device of the international economic relations in the world and as consequence global conflict such relations produce.

Keywords: global conflict, international economic law, neosolidarisme, neoliberalisme, terrorism.